

$$\begin{cases} \frac{dX_0}{dt} = a_{30}X_3 \\ \frac{dX_1}{dt} = a_{21}X_2 \\ \frac{dX_3}{dt} = -a_{03}X_0 + a_{43}X_4 \\ \frac{dX_4}{dt} = a_{04}X_0 + a_{14}X_1 - a_{24}X_2 - a_{54}X_5 - a_{64}X_6 \\ \frac{dX_5}{dt} = -a_{05}X_0 - a_{25}X_2 - a_{65}X_6 \\ \frac{dX_6}{dt} = a_{06}X_0 + a_{16}X_1 + a_{26}X_2 + a_{46}X_4 + a_{56}X_5, \end{cases} \quad (6)$$

звідки відповідно можна записати матрицю А коефіцієнтів цієї системи, що має розмірність 7×7 та має вигляд (7):

$$A = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & a_{03} & a_{04} & a_{05} & a_{06} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & a_{14} & 0 & a_{16} \\ 0 & a_{21} & 0 & 0 & a_{24} & a_{25} & a_{26} \\ a_{30} & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & a_{43} & 0 & 0 & a_{46} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & a_{54} & 0 & a_{56} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & a_{64} & a_{65} & 0 \end{pmatrix}. \quad (7)$$

Таким чином, необхідно зазначити, що дослідження стійкості інвестиційного проекту підприємства дозволяє здійснювати контроль його реалізації завдяки виявленню відхилень значень запланованих та фактичних показників, що визначають його здійснення, та управління ними, тобто впроваджувати концепцію, що отримала назва "управління за відхиленнями". Застосування поняття зв'язної стійкості дозволяє вирішувати задачу математичного визначення системи, у якій важко виділити внутрішні зв'язки та зазначити точні числові співвідношення між компонентами системи. У той же час дане поняття поєднує в собі класичне визначення стійкості та комбінаторно-топологічний підхід, що дозволяє здійснити перехід до моделі інвестиційного проекту у змінних стану, що, у свою чергу, забезпечить отримання характеристичного багаточлена системи, вигляд та значення коефіцієнтів якого є визначальними під час дослідження стійкості системи.

Як висновок, необхідно зазначити, що наведені моделі потребують удосконалення у двох напрямках: поєднання внутрішнього й зовнішнього опису системи та описів за допомогою знакового орграфа з метою включення моделі інвестиційного проекту підприємства як підсистеми об'єкта управління до системи управління інвестиційним проектом підприємства й поєднання сукупності моделей оцінки стійкості, властивих різним рівням математичної інтерпретації, до комплексу моделей дослідження стійкості інвестиційного проекту підприємства з метою включення його до системи інвестиційного контролінгу.

Література: 1. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Т. 1 / И. А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 536 с. 2. Касти Дж. Большие системы. Связность, сложность и катастрофы / Дж. Касти ; пер. с англ. – М. : Мир, 1982. – 216 с. 3. Милов А. В. Структурная модель инвестиционного проекта / А. В. Милов, А. Б. Ковалик // Бизнес-Информ. – 2007. – № 12(3). – С. 51–53. 4. Ковалик А. Б. Использование переменных состояния для моделирования инвестиционного проекта

предприятия / А. Б. Ковалик // Экономика: проблемы теории та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 229 : в 4-х т. Т. 1. – 316 с. – С. 281–288. 5. Дорф Р. Современные системы управления / Дорф Р., Бишоп Р. ; пер. с англ. – М. : Лаборатория базовых знаний, 2004. – 832 с.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Малярець Л. М.

Стаття надійшла до редакції
16.05.2011 р.

УДК 631.14:330.341.1

Погріщук Б. В.

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Анотація. Розглянуто аспекти формування стратегії інноваційного розвитку АПК, обґрунтовано пріоритети та стратегічні цілі здійснення інноваційних процесів та інституціональні передумови їх реалізації.

Анотация. Рассмотрены аспекты формирования стратегии инновационного развития АПК, обоснованы приоритеты и стратегические цели осуществления инновационных процессов и институциональные предпосылки их реализации.

Annotation. The strategy of innovative development of agriculture is considered, priorities and strategic goals of innovation processes and institutional conditions of their realization are grounded.

Ключові слова: агропромислові комплекси, стратегія інноваційного розвитку, інноваційні процеси.

Формування стратегії розвитку має враховувати світовий досвід планування й національні особливості розвитку аграрної сфери. Слід зауважити, що успішне функціонування агропромислових комплексів (АПК) будь-якої країни світу неможливе без науково обґрунтованих стратегічних і тактичних цілей, завдань та напрямів їх реалізації.

Стратегічні орієнтири забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу базуються на розробці відповідної стратегії розвитку, що передбачає сукупність дій та заходів щодо підвищення ефективності функціонування усіх його складових на оглядову перспективу. Отже, розробка стратегії діяльності передбачає виявлення шляхів, якими досягатимуться прогнозовані результати, при цьому саме стратегічні орієнтири виокремлюють те коло питань, які є формотворчими у розвитку процесу чи явища.

Питанням розвитку агропромислового комплексу присвячені роботи багатьох вчених-економістів, чільне місце серед них посідають праці: Бакая С. С., Бойка В. І., Кісіля М. І., Коденської М. Ю., Лукінова І. І., Лобаса М. Г., Овсянікова О. В., Пасхавера Б. Й., Перегуди В. Л., Саблука П. Т., Сіренко Н. М., Сторожука О. О., Червена І. І., Шпикуляка О. Г. та ін. Утім суттєвою проблемою для України є визначення чітких стратегічних і тактичних пріорите-

тів розвитку всіх галузей АПК. Розроблення стратегії розвитку ґрунтується на аналізі сучасного стану й оцінці проблем, що виникають між окремими галузями, визначенні внутрішніх і зовнішніх чинників, котрі впливають на розвиток та стратегічні цілі діяльності агропромислового комплексу, а також вивчені зарубіжного досвіду розробки і формування стратегій.

З метою обґрунтування аспектів формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку АПК необхідно: визначити пріоритети розвитку окремих галузей АПК; сформулювати стратегічні цілі здійснення інноваційних процесів та розкрити соціально-економічні передумови їх реалізації.

З огляду на надзвичайну роль агропромислової сфери Верховна Рада України визначає такі стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003 – 2013 роки, як високотехнологічний розвиток сільського господарства та переробної промисловості [1].

Стратегічними завданнями розвитку АПК є такі:

- підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу для нарощування виробництва продукції;
- розширення ринків збуту продукції;
- дотримання якісних параметрів виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції;
- забезпечення екологічної складової виробничого процесу;
- удосконалення системи ціноутворення;
- організація раціональної інфраструктури, поглиблення міжгалузєвої кооперації;
- запровадження ресурсозберігаючих технологій;
- активізація інвестиційної діяльності за рахунок зовнішніх джерел фінансового забезпечення;
- надання пріоритетності вітчизняним товаровиробникам.

Вищезазначені напрями зорієнтовані на створення конкурентоспроможного сектору економіки з оптимальною й ефективною структурою виробництва, здатною забезпечити широку взаємодію з його сировинною сферою, з метою випуску високоякісної конкурентоспроможної продукції та підтримання належного рівня продовольчої безпеки держави.

На думку автора, для України все ж переважною повинна стати бімодальна стратегія інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. Умовою запровадження бімодальної моделі є великі капіталомісткі підприємства із значними земельними масивами, що зумовлює укрупнення сільськогосподарських товаровиробників і їх інтеграцію [2]. Як зазначає автор: "до основних видів інновацій при реалізації унімодальної стратегії відносяться: підвищення врожайності через хімізацію, нові технології внесення добрив, нові сорти сільськогосподарських культур, породи тварин тощо, біномодальну ж стратегію характеризує економія робочої сили за рахунок запровадження техніко-технологічних інновацій шляхом фінансування інноваційної діяльності за рахунок державних коштів у поєднанні із коштами спеціальних інноваційних фондів", що підтверджує доцільність застосування саме такого виду стратегії інноваційного розвитку на сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу.

Зміни у міжгалузєвій структурі слід спрямувати на вирішення таких першочергових завдань:

- створення рівних можливостей для комерційної діяльності всіх суб'єктів господарювання;
- значне збільшення обсягів виробництва спеціальних, дієтичних і продуктів дитячого харчування для окремих груп споживачів тощо.

Основними пріоритетними напрямами розвитку окремих галузей слід вважати такі:

- модернізацію діючих виробництв з запровадженням енергозберігаючих технологій виробництва, переробки, розширення експортних потужностей; скорочення енергомістких, екологонебезпечних виробництв;

перехід на інноваційну модель розвитку, широкомасштабне використання новітніх науково-технічних досягнень з відповідним інвестиційним забезпеченням;

покращення забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами;

формування цілісної інфраструктури ринку, державної системи моніторингу ринку сільськогосподарської продукції й продовольчих товарів.

Пріоритетними завданнями розвитку АПК є посилення агропромислової інтеграції та формування інтегрованих промислово-фінансових структур у виробничій та переробній сфері. Умовами посилення інтеграційних процесів у сфері агропромислового виробництва є:

посилення кооперування на внутрішньому та міжгалузевому рівнях, що сприяє розвитку спеціалізації виробничої діяльності;

підвищення ефективності управлінських рішень, спрямованих на об'єднання і локалізацію системи управління для усіх етапів реалізації виробничого процесу.

Прискорення процесів агропромислової інтеграції дасть можливість раціоналізувати організаційно-технологічні зв'язки між підприємствами виробничої та переробної сфери, створити рівні умови для забезпечення дохідності господарських структур інтегрованого виробництва, створити реальні можливості комплексного використання сировини й матеріально-технічних засобів. Розвиток інтеграційних зв'язків і міжнародного співробітництва слід підпорядкувати вирішенню таких завдань, як техніко-технологічне оновлення підприємств, розширення асортименту і підвищення якісних показників та безпечності вітчизняної продукції, запровадження сучасних систем менеджменту і маркетингу тощо.

Варто також враховувати досвід розвинутих країн світу з ринковою економікою, де стратегічні галузі національного господарства або знаходяться у підпорядкуванні держави, або держава здійснює своє втручання через відповідні механізми впливу. З цієї метою в найближчі роки слід прийняти пакет правових і нормативних актів щодо забезпечення ефективного функціонування стратегічно важливих секторів для економіки країни.

Ці положення відповідають Стратегії розвитку агропромислового комплексу України.

На сучасному етапі розвитку важливо першочергово усунути макроекономічні перешкоди, які стримують інвестиційний розвиток агропромислового виробництва регіонів [3, с. 3].

Обов'язковою умовою забезпечення стабільних темпів економічного зростання та підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції є створення матеріально-технічної бази на сучасному техніко-технологічному рівні. Водночас, незважаючи на позитивну тенденцію підвищення коефіцієнта надходження основних фондів, темпи виведення зношеного основного капіталу уповільнюються і це гальмує зростання техніко-технологічного рівня галузі, зокрема, не запроваджуються прогресивні технології глибокої та комплексної переробки продукції. Тому потрібна докорінна реконструкція багатьох підприємств і виробництв та оснащення їх сучасною технікою. В основі стратегії інноваційного розвитку вітчизняних підприємств має лежати досконалий організаційно-економічний механізм інвестиційного забезпечення.

Отже, найважливішими пріоритетами та стратегічними цілями у розвитку інноваційно-інвестиційних процесів повинні стати:

запобігання занепаду переробних підприємств, техніко-технологічне оновлення їх матеріальної бази з використанням інноваційних технологій;

стимулювання попиту на продукцію вітчизняного виробництва шляхом стабільного підвищення доходів населення;

упровадження сучасних мало- і безвідходних, енерго- й ресурсозберігаючих та екологобезпечних технологій вирощування і перероблення продукції та випуску високоякісних і конкурентоспроможних продуктів харчування;

модернізації виробничої інфраструктури та технологічних процесів й системи обслуговування основного виробництва;

створення і розширення діючих імпортозамінних виробництв та експортних потужностей підприємств харчової промисловості;

прискорення переходу галузей вітчизняного машинобудування для АПК на виробництво промислової продукції, яка спроможна забезпечувати випуск інноваційних продуктів та мінімізує забруднення довкілля;

прискорення гармонізації національної бази стандартів і нормативів у сфері вирощування та переробки сільськогосподарської сировини до європейських вимог та стандартів.

З цією метою розвиток інноваційно-технологічних процесів у АПК в перспективі має відбуватися за такими напрямками:

комплексна модернізація підприємств, утвердження принципів і механізмів структурно-інноваційної моделі розвитку виробництва та переробки продукції;

забезпечення широкого впровадження інновацій, які характеризуються низькою енерго- і ресурсомісткістю виробництва, комплексною автоматизацією та комп'ютеризацією виробничих процесів і забезпечують підвищення продуктивності праці та посилення соціального захисту працівників;

надання селективної (вибіркової) підтримки окремим групам підприємств (або виробництв), що спеціалізуються на випуску експортної й імпортозамінної продукції, а також цільова підтримка підприємств (виробництв), що освоюють випуск інноваційних видів продукції.

Доцільно активізувати розвиток інноваційно-підприємницької діяльності, сконцентрувавши організаційно-економічні заходи на таких напрямках реструктуризації:

капіталізація результатів наукових досліджень як основи подальших структурних перетворень;

формування інфраструктури ринку інновацій в АПК через корпоратизацію науково-виробничої діяльності, посилення асоціативних зв'язків із виробництвом і розвиток інноваційного підприємництва;

удосконалення управління виробництвом наукової продукції [4, с. 11].

Ведення ефективної системи господарства вимагає вдосконалення обслуговуючого виробництва, введення в дію нових моделей сільськогосподарської техніки та комплектуючих, модернізації інженерно-технічної бази. Формування системи обслуговування аграрного виробництва залежить від наявності кадрового потенціалу, розвитку машинобудування та інших чинників.

Специфіка стану та розвитку світової агропродовольчої системи пов'язана з суттєвим впливом природно-кліматичного фактора на виробництво та обіг продовольства, що знаходить своє вираження в нестабільності та непередбачуваності короткострокових та середньострокових змін кон'юнктури ринку. Крім того, ще однією особливістю є наявність специфічних виробничих циклів у сировинному сегменті, тобто для отримання продукції рослинництва та тваринництва потрібен час, який не залежить від економічних зусиль господарюючих суб'єктів [5, с. 270].

Для поліпшення ситуації на ринку засобів захисту рослин необхідно розвивати власне виробництво сучасних надійних, високоефективних та екологобезпечних пестицидів, гербіцидів тощо. Це дасть можливість не лише знизити їх вартість, а й підвищити зайнятість населення за рахунок розвитку хімічної промисловості.

Необхідні державні заходи щодо жорсткого контролю за збереженням, підвищенням родючості ґрунтів. Нарешті має бути запроваджена ефективна система економічного стимулювання власників землі, землекористувачів та орендарів земельних ділянок за підвищення родючості ґрунтів і поліпшення їх екологічного стану та санкції при погіршенні цих показників.

Інноваційний розвиток АПК має відбуватись за такими напрямками:

застосування біотехнологій у виробничому процесі, нових раціональних методів організації діяльності сільськогосподарських підприємств;

інформатизація виробничого процесу та його обслуговуючої системи, запровадження сучасної комп'ютерної бази та створення мережі користувачів серед працівників підприємства;

налагодження співпраці товаровиробників з науково-дослідними організаціями та впровадження у виробництво новітніх досягнень селекції, розсадництва та догляду за посівами зернових культур;

створення ефективної системи управління колективом на базі оптимального поєднання організаційно-розпорядчих, економічних та соціально-психологічних методів управління;

підвищення якісних характеристик кадрового потенціалу шляхом створення галузевих та міжгалузевих центрів щодо підвищення кваліфікації персоналу;

створення дієвої системи матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;

поглиблення вертикальної та горизонтальної інтеграції виробництва, переробки й реалізації продукції.

Одночасно з високотехнологічними інноваціями необхідно широкомасштабно впроваджувати організаційно-інноваційні розробки, пов'язані з земельною реформою і введенням вартості землі в економічний оборот, створенням нових ринкових механізмів кредитного забезпечення довгострокових інноваційних проектів, а також формуванням ринкової інфраструктури.

Стратегія інноваційного розвитку передбачає:

пріоритетні дослідження та розробки: збільшення асигнувань; стабілізація асигнувань; зниження асигнувань; одночасне проведення фундаментальних досліджень і розробок; створення нової продукції; створення нової технології тощо;

технологічні розробки (проекти): удосконалення діючої; підтримка діючої; використання нової технології тощо;

розвиток (удосконалення) потужностей (проекти):

створення нових; підтримка існуючих; розширення існуючих; удосконалення робочих місць; ведення змін в організації; згортання раціоналізації; концентрація та централізація; децентралізація та створення невеликих виробництв; децентралізація системи управління виробництвом; розробки стосовно якості та продуктивності тощо.

Відповідно до прийнятої в Україні Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки, в умовах глобалізаційних викликів необхідне створення системи інвестування інноваційної діяльності, в тому числі наукової, яка відповідає сучасним вимогам ринкової економіки і забезпечить фінансову підтримку наукової та інноваційної діяльності, достатньої для досягнення результатів світового рівня, має базуватись на визначених принципах [6]:

чіткої диверсифікації джерел і механізмів функціонування залежно від етапів інноваційного процесу;

використання переважно конкурсних (конкурентних) механізмів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;

раціонального використання прямих і опосередкованих способів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;

орієнтації державних інвестицій у науку та інновації на стимулювання припливу в ці сфери недержавних коштів, особливо заощаджень громадян.

Отже, зростаюча роль стратегічного планування інноваційної діяльності пояснюється, передусім, прагненням кожного суб'єкта господарювання до забезпечення конкурентоспроможності продукції в умовах глобалізаційних перетворень, що посилюють вимоги до якісних параметрів виробництва.

Формування та реалізація стратегії інноваційного розвитку АПК має базуватись на врахуванні соціально-економічних засад розвитку; раціональному поєднанні економічних та екологічних факторів; організаційних чинників, реструктуризації аграрних підприємств; поетапному впровадженні науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок у практичну діяльність; поглибленні взаємозв'язків аграрних формувань на основі моделі інноваційного розвитку економіки.

Література: 1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності : Закон України № 433–IV від 16 січня 2003 р. (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 2. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : [монографія] / Н. М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с. 3. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / [Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. та ін.]; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 478 с. 4. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15. 5. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / [Пасхавер Б. Й., Шуравська О. В., Молдаван Л. В. та ін.]; за ред. акад. УААН Б. Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с. 6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упорядн. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилаєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с. 7. Дорошко О. О. Особливості інноваційного розвитку України / О. О. Дорошко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 21–24.

Рецензент
доц. екон. наук,
професор Ястремська О. М.

Стаття надійшла до редакції
11.05.2011 р.

УДК 005.418

Чернишов В. В.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Розглянуто теоретичні підходи щодо визначення сутності понять "криза" та "антикризове управління", на основі дослідження (аналізу) сформульовано більш сучасне тлумачення антикризового управління, яке дає підстави для визначення видів, особливостей та основних станів здійснення управління підприємством у кризовий період розвитку економіки.

Аннотація. Рассмотрены теоретические подходы к определению сущности понятий "кризис" и "антикризисное управление", на основе исследования (анализа) сформулировано более современное толкование антикризисного управления, которое дает основания для определения видов, особенностей и основных состояний управления предприятием в кризисный период развития экономики.

Annotation. The theoretical approaches to defining the essence of "crisis" and "crisis management" are considered, a more modern interpretation of crisis management based on research (analysis) are formulated, which gives grounds for defining species characteristics and the ground states of management during the crisis period of economic development.

Ключові слова: криза, антикризове управління, зовнішнє управління, стратегічний контролінг, комплексна програма антикризового управління.

На сучасному етапі розвитку економіки українські підприємства проходять один із періодів спаду економічної діяльності. Велика частина підприємств знаходиться в незадовільному стані, незважаючи на прийняті заходи, щодо покращення умов, як з боку держави, так і самими суб'єктами. Причин незадовільних умов у кожного підприємства дуже багато, однак найбільш вагомою та впливовою є слабке та нераціональне управління підприємством в умовах кризових явищ.

Це обумовлює необхідність пошуку шляхів усунення даної ситуації, одним з яких є впровадження заходів антикризового управління. Однак у процесі прийняття рішення щодо впровадження антикризового управління перед підприємством постає ряд питань, таких, як: яким саме воно повинно бути, способи та шляхи його здійснення, основні складові, стадії, етапи й інструментарій проведення. Але найбільша проблема полягає насамперед у нерозумінні різниці між звичайним управлінням підприємством та впровадженням саме антикризового управління.

Тому основною метою статті є аналіз теоретичних підходів щодо визначення сутності поняття "антикризове управління", визначення його складових та основних положень та з'ясування, чим же саме звичайне управління підприємством відрізняється від антикризового.

Завданням даної статті – розглянути поняття "криза" та сформулювати своє розуміння даного терміна, на основі дослідження (аналізу) теоретичних підходів щодо тлумачень "антикризового управління" провідними вченими та економістами сформулювати визначення, яке б розкривало всю повноту й інформативність, а також давало б підстави для визначення видів, особливостей та основних станів здійснення управління підприємством у кризовий період розвитку економіки, з'ясувати основні відмінності звичайного управління підприємством від антикризового.

Питанням антикризового управління підприємством досліджуються багатьма вченими, такими, як Крайник О. П., Голов С. Ф., Вінокуров В. А., Балдин К. В., Василенко В. О., Бурий С. А., Мацеха Д. С., Штангрет А. М., Копилук О. І. [1 – 7] та ін. Тож останнім часом цей термін набув значного поширення, однак розуміння сутності цього напрямку управління, його змісту, особливостей, теоретичного підґрунтя ще знаходиться на стадії формування. Усе це спричиняє різні підходи та тлумачення, нетотожність оцінок окремих базових положень.

Передумовою застосування антикризового управління на підприємстві є виникнення кризових явищ на рівні